

บทที่ 5

บทสรุป

จากการศึกษาอิทธิพลของเซคอฟต่อการประพันธ์ของซอว์ ผู้วิจัยพบว่าทั้งซอว์และเซคอฟมีกลวิธีการประพันธ์ที่คล้ายกันก่อนรับอิทธิพล นั่นคือ การนำเสนอตัวละครกลุ่มซึ่งเป็นตัวแทนกลุ่มคนในสังคมโดยไม่ให้ความสำคัญกับชีวิตของตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในฐานะตัวละครเอก และการนำเสนอพฤติกรรมภายในของมนุษย์ กลวิธีที่ซอว์รับอิทธิพลจากเซคอฟคือการสร้างองค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์อันประกอบด้วยสัญลักษณ์ที่สื่อถึงประเทศชาติ อนุภาคชี้หน้าที่แสดงถึงข้อบกพร่องของคนในสังคม ตัวบ่งชี้ที่สื่อถึงความหายนะของสังคม การสร้างตัวละครที่ไม่รู้ปัญหาสังคม การใช้ภาษาสองนัย และการสร้างโครงเรื่อง การรับอิทธิพลครั้งนี้มาจากการที่ซอว์มองว่าปัญหาในประเทศอังกฤษช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 คล้ายคลึงกับปัญหาในรัสเซียยุคปฏิวัติในช่วงที่สังคมเกิดวิกฤตการณ์ คนในสังคมกลับไม่ให้ความสนใจและไม่รับรู้ปัญหาสังคมในยุคนั้นเท่าที่ควร อีกทั้งคำอธิบายเกี่ยวกับปัญหาสังคมกระแสดังกล่าวในยุคนั้นยังทำให้คนเข้าใจปัญหาสังคมบิดเบือนจากความเป็นจริง นอกจากนี้ ประสบการณ์ชีวิตของซอว์ทั้งบทบาททางการเมืองในสมาคมเฟเบียน การเป็นนักวิจารณ์บทละคร และประสบการณ์ที่เคยเขียนบทละครที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์รัสเซียยังเป็นส่วนเอื้อให้ซอว์เข้าใจบทละครของเซคอฟซึ่งสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงในสังคมของเซคอฟ

ในด้านการพัฒนากลวิธีของเซคอฟ บทละครเรื่อง *Heartbreak House* ซึ่งเป็นบทละครที่รับอิทธิพลเต็มไปดด้วยอนุภาคชี้หน้าที่เกี่ยวกับการนอนมากมายซึ่งแสดงถึงความไม่ตื่นตัวต่อปัญหาสังคมของคนยุคนั้น และยังมีอนุภาคชี้หน้าที่เกี่ยวกับการตื่นซึ่งต่างจากบทละครต้นแบบที่ไม่มีอนุภาคชี้หน้าดังกล่าว บทละครของซอว์แสดงให้เห็นว่าสงครามโลกครั้งที่ 1 ทำให้คน “ตื่น” ได้เพียงช่วงขณะหนึ่งแต่ไม่อาจเป็นบทเรียนที่ทำให้คนเปลี่ยนพฤติกรรมได้ เมื่อตัวละครกลับไปนอนในตอนจบนั้นหมายความว่าวิกฤตการณ์ครั้งต่อไปอาจเกิดขึ้นอีก เพราะเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 ผ่านพ้นไป คนอังกฤษก็ยังมีพฤติกรรมอันบกพร่องอยู่เช่นเดิม นอกจากนี้ ซอว์ยังสร้างอนุภาคชี้หน้าที่แสดงให้เห็นการหลงอยู่ในโลกของความลวงเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากที่เซคอฟได้นำเสนอไว้ คือ การลี้ม การนอน และการเมา อาการเหล่านี้เป็นอาการของคนที่ไม่รับรู้ความจริงของโลกภายนอกจึงไม่ทราบความจริงเกี่ยวกับปัญหาสังคมในยุคนั้น เพราะหมกมุ่นอยู่ในโลกส่วนตัวของตนเอง ในบทละครที่รับอิทธิพลมีการหลอกลวง การโกหก การเสแสร้งระหว่างตัวละครครั้งแล้วครั้งเล่าเพื่อแสดงให้เห็นว่าสังคมยุคนั้นคือโลกแห่งความลวงหรือโลกแห่งมายา การที่ซอว์นำเสนอเรื่องนี้โดยไม่เลียนแบบโลกแห่งความจริงดังบทละครของเซคอฟช่วยเสริมให้ละครเรื่องนี้เป็นโลกมายา

ได้โดยสมบูรณ์ สังคมที่เต็มไปด้วยความลวงคือสังคมที่ไม่มีข้อมูลข่าวสาร หรือแนวคิดใดเชื่อถือได้ การรับรู้ปัญหาสังคมผ่านข้อมูลข่าวสารหรือคำบอกเล่าของผู้อื่นทำให้ผู้รับสารตกอยู่ในสภาพผู้ถูกหลอกเช่นเดียวกับตัวละคร การใช้ภาษาแบบสองนัยทำให้ผู้อ่านเข้าใจปัญหาสังคมในบทละครเรื่องนี้ได้ยากขึ้น แต่วิธีการนี้ช่วยกระตุ้นความรู้สึกนึกคิดและจินตนาการของผู้อ่านให้เกิดการรับรู้ปัญหาสังคมด้วยประสบการณ์ใหม่ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงวิธีการนำเสนอโครงเรื่องยังทำให้บทละครที่รับอิทธิพลเรื่องนี้ซับซ้อนและคลุมเครือซึ่งท้าทายความคิดของผู้อ่านในการค้นหาแก่นสารของละครได้มากขึ้น

ในการรับอิทธิพลครั้งนี้ ชอว์ยังคงรักษาลักษณะเด่นในการประพันธ์ของตนนั่นคือการแสดงตัวตนเพื่อกล่าวเสียดสีตัวละคร และการโน้มน้าวให้ผู้อ่านมีอคติต่อนายทุนซึ่งตรงกับอุดมการณ์ทางการเมืองของเขา ต่างจากเชคอฟซึ่งเขียนแบบภววิสัย น้ำเสียงในบทละครของชอว์ยังคงสนุกสนาน ร่าเริง ในขณะที่บทละครของเชคอฟเน้นน้ำเสียงเศร้าหมอง สิ้นหวัง

ยิ่งกว่านั้น ชอว์ยังปรับกลวิธีการประพันธ์เพื่อให้บทละครที่เขาเขียนโดยรับอิทธิพลจากเชคอฟมีลักษณะเด่นที่ต่างจากบทละครของเชคอฟอย่างเห็นได้ชัด จากเดิม ตัวละครที่เป็นตัวแทนกลุ่มนายทุนของชอว์ใน *Major Barbara* พุดจามีเหตุผล เชื้อมั่นในตัวเองคล้ายตัวละครนายทุนของเชคอฟ แต่ในเรื่อง *Heartbreak House* ชอว์ได้เปลี่ยนกลวิธีโดยสร้างตัวละครนายทุนให้ต่างจากตัวละครนายทุนของเชคอฟโดยสิ้นเชิง และแสดงพัฒนาการของตัวละครจากการเป็นคนเขลาสู่การเป็นคนที่รู้ปัญหาสังคมและข้อบกพร่องของตนเองในตอนท้าย แม้พวกเขาจะไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม แต่ก็ได้เปลี่ยนเป็นคนฉลาดและตระหนักถึงปัญหาสังคมที่ตนดำรงอยู่มากขึ้น ชอว์ไม่ใช้วิธีการเลียนแบบความจริงซึ่งเป็นลักษณะเด่นของบทละครของเชคอฟ แต่ได้ปรับให้ละครที่รับอิทธิพลมีลักษณะเกินจริงหรือไม่สมจริงมากกว่าเรื่องอื่น ๆ ที่เคยประพันธ์มา เช่น การนำเสนอตัวละครให้มีสีสัน มีการแสดงออกมากกว่าคนในชีวิตจริง การบรรยายฉาก และสร้างเหตุการณ์ให้ผิดจากเหตุการณ์ปกติในชีวิตประจำวัน วิธีการนี้ทำให้บทละครเรื่อง *Heartbreak House* ต่างจากบทละครต้นแบบอย่างเห็นได้ชัด

ในการศึกษาเปรียบเทียบจิตสำนึกทางสังคมของนักเขียนจากบทละคร ผู้วิจัยพบว่า ผู้ประพันธ์สะท้อนให้ผู้อ่านเล็งเห็นถึงปัญหาสังคมในยุคนั้นและได้ชี้แนวทางแก้ปัญหาสังคม บทละครของนักเขียนทั้งสองสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม 3 ประการ

ประการแรกคือความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมในช่วงที่ประเทศเกิดวิกฤตการณ์ เชคอฟได้แสดงให้เห็นว่า ชนชั้นขุนนางและทหารลอบทบาทในสังคม ขุนนางไม่มีอำนาจในการเลี้ยงดูบริวารไม่ว่าทาสหรือทหาร ชนชั้นปกครองเดิมต้องหมดอำนาจและไม่อาจอุปถัมภ์ชนชั้นล่างได้ คนหนุ่มสาวและปัญญาชนต้องการอิสระมากขึ้น โดยไม่ยอมรับวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์อีกต่อไป ส่วนชนชั้นกลางซึ่งเป็นกลุ่มอำนาจใหม่ก็ต้องการอยู่โดยพึ่งตนเองและไม่ต้องการรับผิดชอบชีวิตของชนชั้นล่าง ก่อนการปฏิวัติ คนกลุ่มต่างๆในรัสเซียต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวมากขึ้น จึงเป็นไปได้ที่สถานการณ์เช่นนี้จะทำให้คนรัสเซียโยยหาความสุขในยุคอดีตและฝันถึงสังคมที่ดีกว่าในอนาคต เพราะไม่พอใจสถานการณ์ปัจจุบันในขณะนั้น

ส่วนบทละครของซอว์สะท้อนถึงความสัมพันธ์ในสังคมที่มีนายทุนเป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจมากที่สุด นายทุนมีอำนาจเป็น “พระเจ้า” ในสังคมสมัยใหม่ พวกเขาใช้อำนาจยิ่งกว่ารัฐบาล ส่วนตัวละครอื่นก็ยอมรับในอำนาจและทำตามความต้องการของนายทุน เพราะนายทุนมีอาวุธสำคัญในการเรียกร้องการสวามิภักดิ์จากชนชั้นอื่นนั่นคือเงินซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของคนในสังคมสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์เช่นนี้ไม่ทำให้สังคมสงบสุขและอยู่รอดได้ในระยะยาว เมื่อชนชั้นนำสมัยใหม่มองว่าเงินเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจทำกิจการใด ๆ การใช้สติปัญญาและสำนึกทางศีลธรรมก็กลายเป็นเครื่องมือลำดับรองในการควบคุมชะตากรรมของสังคม สมาชิกในสังคมอังกฤษยังรู้สึกโดดเดี่ยวและไม่มั่นคงไม่น้อยไปกว่าในสังคมรัสเซีย สังคมใดที่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์มีเงินเป็นสื่อกลาง สังคมนั้นย่อมไม่น่าอยู่เพราะไม่มีใครไว้วางใจใครได้อย่างแท้จริง

ประการที่สองคือการสะท้อนให้เห็นสภาพความขัดแย้งด้านวัฒนธรรมทางความคิดในสังคม ในบทละครเรื่อง *The Cherry Orchard* ของเชคอฟ ตัวละครในเรื่องขัดแย้งกันเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สวนเชอร์รี่ สถานการณ์ในครอบครัวเล็กๆนี้จำลองให้เห็นถึงความแตกแยกของแนวคิดในการเปลี่ยนแปลงประเทศของคนกลุ่มต่างๆในรัสเซียยุคนั้น ส่วนบทละครเรื่อง *The Three Sisters* เสนอความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมทางความคิดแบบเก่าและแบบใหม่ ตัวละครที่ยึดมั่นในวัฒนธรรมทางความคิดที่ต่างกันกลับเป็นคนที่อยู่อาศัยในบ้านเดียวกัน เช่นเดียวกันประเทศรัสเซียในยุคนั้นก็มีผู้มีวัฒนธรรมทางความคิดที่ต่างกันดำรงอยู่ในสังคมเดียวกันและขัดแย้งกันเอง ส่วนบทละครของซอว์เรื่อง *Major Barbara* เสนอความขัดแย้งระหว่างค่านิยมทางวัตถุซึ่งเป็นค่านิยมประจำสังคมทุนนิยมซึ่งสวนทางกับค่านิยมเดิมคือค่านิยมทางศีลธรรมที่สถาบันศาสนาปลูกฝังแก่คนในสังคม ใน *Heartbreak House* แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมทางความคิดของคนรุ่นเก่าที่ไม่ยอมรับค่านิยมบริโภคนิยม และวัตถุนิยมซึ่งเป็นค่านิยม

สมัยใหม่กับวัฒนธรรมทางความคิดของคนรุ่นใหม่ที่เห็นว่ามนุษย์ต้องดำเนินชีวิตไปตามความต้องการทางวัตถุ

ประการสุดท้ายคือการชี้ให้ผู้อ่านตระหนักถึงความเสื่อมของประเทศ ในขณะที่คนในสังคมเชื่อมั่นในสถานภาพอันยิ่งใหญ่และความมั่นคงของอังกฤษและรัสเซียที่ดำรงมาช้านาน นักเขียนทั้งสองกลับมองว่าประเทศได้อ่อนแอลงในยุคนี้ และจะเกิดภัยพิบัติครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ซึ่งทำให้ประชาชนเดือดร้อนโดยทั่วกัน ในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ขึ้นนี้ บทละครของนักเขียนทั้งสองได้สะท้อนให้เห็นข้อบกพร่องที่คล้ายคลึงกันของคนในชาติ คือ การไม่ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก การรับรู้ปัญหาสังคมโดยไม่ใช้วิจารณญาณ การละเลยที่จะปรับปรุงสังคมโดยการลงมือกระทำ และการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว เซคอฟสะท้อนให้เห็นถึงความเห็นแก่ตัวของชนชั้นกลางซึ่งเป็นชนชั้นนำยุคใหม่ ในขณะที่ซอว์สะท้อนถึงความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวของนายทุนที่ทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยคำนึงแต่เพียงผลประโยชน์ของตนที่จะได้รับ และความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวของคนอังกฤษโดยรวมที่ไม่สนใจการแก้ปัญหาสังคมซึ่งเป็นปัญหาของส่วนรวม

ในการชี้้นำการแก้ไขปัญหาสังคม บทละครได้สะท้อนให้เห็นข้อบกพร่องของค่านิยมที่เป็นอยู่ในสังคมทั้งค่านิยมทางวัตถุ-จิตใจ ค่านิยมด้านการศึกษา ค่านิยมในการตัดสินคนในสังคม ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านต้องมองหาความเหมาะสมพอดีในการรับค่านิยมแบบเดิมมาใช้ตลอดจนต้องค้นหาคุณค่าใหม่ของสิ่งเหล่านี้เพื่อให้มีทางเลือกในการแก้ปัญหาชีวิตและสังคมมากขึ้น มิใช่ยึดติดกับแนวคิดเดิมซึ่งในที่สุดแล้วนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งในสังคมแทนที่จะช่วยบรรเทาปัญหา เมื่อเปรียบเทียบแล้ว พบว่าบทละครของเซคอฟชี้ให้เห็นเปลี่ยนแปลงค่านิยมที่เป็นอยู่มากกว่าบทละครของซอว์หลายด้าน บทละครเรื่อง *The Three Sisters* ผ่าค่านิยมให้แก่คนรัสเซียไว้ 3 ประการ คือ ค่านิยมเกี่ยวกับการทำงาน ความรัก และขนบธรรมเนียมประเพณี โดยชี้ให้คนในสังคมแสวงหาความหมายใหม่เกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ มิใช่มองสิ่งเหล่านี้ตามแบบเดิม หลักการทั้งสามด้านน่าจะ เป็นหลักการสำคัญที่เซคอฟมองว่าจำเป็นต่อการสร้างสังคมรัสเซียให้เข้มแข็งในยุคสมัยใหม่ต่อไป ยิ่งกว่านั้นการที่บทละครสะท้อนให้เห็นคนในสังคมมองเห็นข้อบกพร่องของตนในช่วงที่สังคมเกิดปัญหา ดังที่กล่าวมาข้างต้นก็เพื่อให้คนในสังคมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้แตกต่างจากตัวละคร มิฉะนั้น โลกแห่งความจริงจะเป็นโลกที่ไม่อาจปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ดังเช่นโลกในละคร

จากลักษณะเด่นของบทละครของเซคอฟและซอว์ที่คล้ายกันคือการนำเสนอตัวละครเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในสังคมและการนำเสนอความขัดแย้งของความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร เมื่อใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวมาร์กซิสต์ของโรเบิร์ต คอกซ์มาวิเคราะห์เปรียบเทียบ จะเห็น

ได้ว่าบทละครได้สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบความขัดแย้งในสังคมรัสเซียและอังกฤษในยุคที่เกิดวิกฤตการณ์ บทละครของเชคอฟแสดงให้เห็นถึงการขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างกลุ่มชนชั้นนำคือกลุ่มขุนนางและชนชั้นกลาง ส่วนบทละครของซอว์แสดงความขัดแย้งหลักระหว่างกลุ่มที่เชื่อในแนวคิดเสรีนิยมกับฝ่ายอนุรักษนิยม นอกจากนี้ คนกลุ่มต่างๆ ในสังคมอังกฤษและรัสเซียยุคนั้นมองตนเองอิงกับกลุ่มที่ตนสังกัดมากกว่าการเป็นพวกเดียวกับคนที่อยู่ในครอบครัวเดียวกันหรือสายเลือดเดียวกัน คนที่สังกัดกลุ่มต่างกันไม่อาจปรองดองกันหรือเป็นมิตรกันได้ เช่น โทรมอฟกับโลพาคินใน *The Cherry Orchard* บทละครจึงสื่อให้เห็นว่าคนกลุ่มต่าง ๆ ในยุคนั้นแตกแยกกันอย่างเห็นได้ชัดอันเป็นมูลเหตุให้สังคมขาดความเข้มแข็ง มั่นคง และไม่มีเอกภาพ

จากการศึกษาเปรียบเทียบบทละครของนักเขียนทั้งสองทำให้มองเห็นบทบาทอันโดดเด่นของบทละครสะท้อนสังคมมากขึ้น บทละครสามารถสอนให้ผู้อ่านเรียนรู้ปัญหาสังคมได้ด้วยวิธีที่ต่างจากการเสนอบทความทางวิชาการหรือข่าวในหนังสือพิมพ์ ทั้งนี้เพราะบทละครไม่ได้ชี้ให้เห็นปัญหาสังคมโดยใช้การบรรยายอย่างมีเหตุผลและรายงานข้อมูลสนับสนุน แต่มุ่งที่จะกระตุ้นให้ผู้อ่านเข้าใจปัญหาโดยใช้จินตนาการซึ่งทำให้รับรู้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การสื่อสารโดยใช้สัญลักษณ์ รวมถึงเน้นให้ผู้อ่านคิด ไตร่ตรองถึงปัญหาด้วยตนเอง ไม่ใช่บรรยายปัญหาสังคมให้ผู้อ่านรับไปท่องจำ เนื่องจากการสื่อสารแบบศิลปะสามารถกระทบต่ออารมณ์ ความรู้สึก และจินตนาการของมนุษย์ วิธีการเหล่านี้จึงทำให้ผู้อ่านตระหนักต่อปัญหาได้อย่างลึกซึ้งและเกิดการปรับคุณภาพระหว่างโลกภายในและโลกภายนอกของตนเอง ตลอดจนมีพลังปัญญาและพลังใจที่จะต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงโลกแห่งความจริง บทละครของซอว์และเชคอฟได้พิสูจน์ให้เห็นว่าบทละครไม่ได้ทำหน้าที่ให้ความบันเทิงแก่คนในสังคมเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่ยกระดับภูมิปัญญาของคนในสังคมให้เข้าใจสถานการณ์ของโลกภายนอก และใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพมากขึ้นเมื่อประเทศชาติเกิดวิกฤตการณ์

ในการวิจัยครั้งต่อไปน่าจะมีการศึกษาความสัมพันธ์ของบทละครของซอว์และเชคอฟกับศาสตร์ด้านอื่น เช่น ปรัชญา จากการศึกษาบทความของซอว์ ซอว์เรียกแนวการประพันธ์ของเขาว่า “Creative Evolution”¹ โดยอธิบายว่าเขาเขียนบทละครเพื่อพัฒนามนุษย์สู่ศักยภาพอันสูงสุด ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่เหนือกว่าสัตว์โลกอื่น ๆ ส่วนในบทละครของเชคอฟเต็มไปด้วยวลีและประเด็น

¹ W.B. Worthen, *Modern Drama: Play/Criticism/Theory* (London: Harcourt Brace College Publishers, 1993), p. 251.

ที่น่าค้นหาความหมายในเชิงปรัชญา เช่น ความทุกข์ ความไม่รู้ (if we only knew, foolness) ความว่างเปล่า(nothing) ความไร้แก่นสาร (it doesn't matter, nonsense) บทละครของนักเขียนทั้งสองจึงไม่เพียงสะท้อนความจริงเกี่ยวกับสังคมอังกฤษและรัสเซียในยุคสมัยของผู้เขียนเท่านั้น แต่ยังสื่อความหมายเกี่ยวกับปรัชญาชีวิตของมนุษยชาติที่อยู่เหนือสถานที่และกาลเวลาอีกด้วย หากมีการศึกษาค้นคว้าในด้านรายละเอียดอย่างจริงจัง ก็อาจพบความหมายใหม่ของบทละครที่ต่างไปจากผลของการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของบทละครกับสังคมในยุคสมัยของผู้ประพันธ์เป็นสำคัญ นอกจากนี้การเปรียบเทียบในเชิงสหบทก็อาจเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้เข้าใจสาระในบทละครได้มากขึ้น เช่น การเปรียบเทียบบทละครเรื่อง *Othello* ของเชคสเปียร์กับบทละครเรื่อง *Heartbreak House* อย่างละเอียด น่าจะช่วยให้เข้าใจได้ว่าเหตุใดชอว์จึงหยิบยกบทละครเรื่องนี้ของเชคสเปียร์มากล่าวถึงในละครของเขา